

פרופ' מארקוס קאנליף הרכוש הפרטי בעולם המושגים האמריקאי

מושג שנקשר לרוכש — ואשר יש בו יותר נחמה
מאשר תנאי מוקדם — הוא הארעיות של
הבעלות • •

אפילו אם אתה צובר הרבה כסף — זה לא יימשך
לעד. תוך שלושה דורות יכול העני להתעשר
ולחזור להיות עני. רעיון זה קיים בכל החברות,
אבל נראה כי באמריקה היה לו כוח מנחם
ומעודד במיוחד • •

יסוד של אנוכיות. זו היא הסיבה מדוע כה קשה באמריקה — כמו גם בחברות אחרות בעלות כלכלה מעורבת — להבחין בין זכר-יות המוקנות לפרט ובין חובות המוטלות על הפרט כלפי החברה שלו.

החברה זקוקה לשחרור האנרגיה הטמונה בבעלות על הרכוש

בשנים שבהן התגבש האופי האמריקני נתקבלה בכרכה השגת רכוש על ידי אנשים, בתנאי שנתמלאו מספר תנאים. תנאים אלה נקבעו באמריקה באופן יותר פרוגרמטי מאשר בחברות אחרות באירופה. הם כללו שוויון הודמנויות בכניסה לחיים הפוליטיים, בזכות ההצבעה ובתחום הכלכלי. הכל היו משוכנעים, שחברה זקוקה לשחרור האנרגיה הטמונה בבעלות על רכוש. לכן חייבות להיות מקסימום אפשרויות גישה; ככל שיגדל מספר הפרטים בחברה שיש להם ההזדמנות להפיק תר-

על אף שמשמעות מושגים רבים בארה"ב השתנתה באורח בולט במרוצת מאתיים שנה, הרי האידיאולוגיה של רכוש פרטי נשארה ללא שינוי. המשמעויות המתלוות למושג רכוש פרטי נתהווה החל ממחצית המאה הראשונה שלאחר העצמאות והן מתמידות עד לימינו אלה.

אני מכנה אידיאולוגיה זו בשם "רכושית". מונח זה שהמצאתי טומן בחובו שני רעיונות: הראשון בהם הוא, שרכוש הוא דבר הנמצא ברשותו של אדם, משהו שאדם זכאי להחזיק בו ולהגדילו. המשמעות השניה של המלה היא, שרכוש הינו ביטוי לאישיותו של האדם, ובהעדרו של רכוש כזה, הרי אותו אדם אינו שלם מבחינת אישיותו. דבר זה מתגלה לעין באופן שבו התואר "טוב" ושם העצם "טובין" מתקשרים זה לזה, וכן גם "אני" ו"אוני" אל מול "הוני". האדם מוגדר על פי מה שיש לו.

קיים יסוד של עצמיות ברכוש, ואולי גם

עלת מבעלות, בה במידה תגדל התועלת מכך לחברה כולה.

במאה ה-19 נתגלעה מחלוקת רצינית בענין המדיניות הקרקעית האמריקאית, כאשר שתי חיים פדרליים נרחבים נמכרו לגורמים פרטיים. חברי קונגרס הקדישו את זמנם לוויתורים כוחים בנושא המדיניות הקרקעית יותר מאשר לכל נושא אחר. אבל הטיעונים לכאן ולכאן סבבו תמיד סביב השאלה כיצד צריכה הקרקע הפדרלית להימכר, ולא האם היא צריכה להימכר. מעולם לא היו חילוקי דעות סביב הצורך בהעברת רכוש ציבורי לידיים פרטיות, מאחר והיה מובן מאליו, שמרץ רב ואנרגיה יגיעו תודות להעברה זו לידי מיצוי, ושהקרקע תפותח למירב התועלת של החברה.

בחינת הארעיות של הבעלות

גם רעיונות אחרים ליוו את המושג של "שיוויון בגישה". אחד מהם הוא, שלמרות שהפרט רשאי לעשות כסף ככל שירצה, הרי אין לו זכות אבסולוטית לקבוע כיצד יתחלק הכסף לאחר מותו. באותו הקשר של בעלות על רכוש באמריקה קיים גם הרעיון של התאפקות. לעשות כסף ולהשיג רכוש — זה טוב ויפה, אך אין להגזים בכך, שמא יקרו דברים רעים. בזמן מלחמת האזרחים נרמזו רבות בכתובים בצפון, שהאומה נענשה על שהקדישה תשומת-לב רבה מדי לדולר הכל-יכול.

מושג אחר שנקשר לרכוש — ואשר יש בו יותר נחמה מאשר תנאי מוקדם — הוא הארעיות של הבעלות. אפילו אם אתה ערשה הרבה כסף, זה לא ימשך לעד. תוך שלושה דורות יכול העני להתעשר ולהזור ולהיות עני. רעיון זה קיים, כך אימרים לי, בכל החברות, אבל נראה כי באמריקה היה לו כוח מנחם ומעודד במיוחד.

בשנים שבהן נתעצב האופי האמריקני, טרם היתה הגדרה ברורה וחד-משמעית של

האינטרס הציבורי, על אף שבמסמכי-היסוד של האומה ניתן למצוא מלים כמו: "אנו העם". בארצות אירופה המערבית מוגדר האינטרס הציבורי דרך המדינה. בבריטניה השכילו לדמיין שהשליט הוא המלך שבאופן סמלי יש לו בעלות על החברה כולה ועל כל כל דבר אחר, כך שזכויות על מחצבים למשל מיועדים בדרך מסויימת לטובת הכלל, ואינם יכולים להיות בבעלות פרטית לחלוטין. אבל בארה"ב, אם ישאל מישהו היכן האינטרס הציבורי, מתבססת התשובה בדרך כלל על הגדרה ראטורית שיש לה קשר עם משהו הקרוי דעת-קהל, או פשוט יותר — קשר לרשות של הרוב מאשרל משהו בעל אופי ממשלתי.

נכון הדבר, שבסוף המאה ה-19 חלו שינויים. היתה מחאה מאסיבית כנגד כיוון ההתפתחות של החברה. היו תלונות שהתנאים המוקדמים לבעלות על רכוש אינם מתמלאים, ושמה שהיה צריך להיות קצב טבעי של מחזוריות עני-עשיר-עני לא יצא אל הפועל; אלו שהתחילו כעשירים נשארו עשירים, אלה שהתחילו כעניים נשארו עניים, והפעור בניהם הלך וגדל. השיוויון בגישה נשכת, ובמקומו נוצרו קארטלים וגופים מונופוליסטיים. לא היה כל סימן של התאפקות.

וכמובן, במאה ה-20 היתה עליה בכוח הנשיאות והתפתחות בכיוון של נשיא שהוא כעין מייצג את כל העם ושכביכול נבחר במשאל-עם. עתה היה האינטרס הציבורי מוגדר בחלקו באמצעות מוסד הנשיאות ובאמצעות הפעילויות של הזרוע המוציאה לפועל מטעם הממשלה, כולל גופים כמו מס-ההכנסה הפדראלי, המוסד לביטחון סוציאלי והכרה רשמית בזכויותיהם של המקופחים ומשוללי הזכויות.

במקביל החלו שינויים בהגדרות של רכוש. וולטר ליפמן באחד מספריו הראשונים "השפעה ושלטון", ציין שאם מירשהו ניסה לדבר על רכוש פרטי במונחים

**וולטר ליפמן ציין באחד מספריו הראשונים
 "השפעה ושלטון", שאם מישהו ניסה לדבר
 על רכוש פרטי במונחים הישנים, הרי הוא היה
 צפוי לבלבול מושגים, מכיוון שעלייתם של האי-
 גודים הגדולים, פירושה היה שנוצרו גופים
 שאינם פרטיים ואף אינם ממשלתיים.**

עדיין נשארת האידיאולוגיה של רכוש פרטי בעלת עוצמה רבה באמריקה. אני משתמש כאן במלה אידיאולוגיה במובן של מערכת דעות וערכים שלעתים קרובות מצווה על עשיית מעשים או על אי-עשייתם. ומעניין שכשהאידיאולוגיה אינה מותקפת בתוך החברה, היא יכולה לשלוט בכיפה, אעפ"י שהיא לא פעילה במידה מסויימת; היא יכולה להמשיך להיות מרכיב דומיננטי רב-עוצמה במחשבותיהם ובפעולותיהם של אנשים.

כיום המושג של הלאמת רכוש והמושג של בעלות ציבורית — מושגים שהושמעו בנאוים מים באמריקה לאחר מלחמת האזרחים, בגלל חוסר הוודאות ששררה אצל האנשים סביב עניין הבעלות הפרטית — מושגים אלה נראה שעברו מעגל חיים שלם. האנשים תופשים שרעיונות אלה לא הצליחו בחברות אחרות, כך שהאתגר מבחון לאידיאולוגיה האמריקאית גיבוי רכוש — לא היה אפקטיבי. שומעים על אתגר זה, מתווכחים עליו, אבל אין בו כדי לאיים על הרחבת העיקרון של רכוש פרטי לעומת צמצום העיקרון של פעילות ממשלתית.

היה באתגרים אלה כדי לאיים בזמנים מסויימים — בשנות ה-30 למשל ובשלהי שנות ה-60. אולם אתגרים אלה לא החזיקו מעמד. הם לא נראו כמציעים אלטרנטיבות שונות וחזקות במידה מספקת, כדי שמישהו יראה צורך לעשות משהו בקשר אליהם.

ארה"ב, כמובן, יצרה התערבויות ממשל-תיות שבמובנים מסויימים שינו את פני החבר-

הישנים, הרי הוא היה צפוי לבלבול מושגים, מכיוון שעלייתם של האיגודים הגדולים, פירושה היה שנוצרו גופים שאינם פרטיים ואף אינם ממשלתיים; לא היה זה אדם פרטי — מלבד אולי על דרך הדמיון — והיה זה בהחלט לאורך זמן.

אז הבחינו הכלכלנים אדולף ברלה וגארדינר מינס בין רכוש אקטיבי ורכוש פאסיבי. הם אמרו, שעל אף שאנשים יכולים להיות בעלי רכוש, הרי שליטתם ברכוש זה הולכת וקטנה. הם יכולים להיות בעלים על קרקע, למשל, אולם כפופים לחוקים ולתקנות אזוריים, וכן לפעולות הפקעה. כמו-כן יכולים אנשים להיות בעלי-מניות בחברה בלי יכולת להשפיע בה.

פרדריק ל. פריור הבחין (בספרו "רכוש וארגון תעשייתי בארצות קומוניסטיות וקפיטליסטיות") בין זכויות של הכנסה לבין זכויות של שליטה. פריור טוען, שאין צורך להשתמש במושג רכוש. העיקר הוא מי השולט ברכוש. בארצות קפיטליסטיות מסויימות השליטה יכולה להיות נתונה בידי הנהלה קטנה. בארצות קומוניסטיות זה יכול להיות נתון בידם של מספר מצומצם של בירוקרטים. אלה ואלה נהנים מכוח עצום הנתון בידיהם למרות שהם עצמם יכולים להיות בעלי רכוש קטן.

האידיאולוגיה של רכוש פרטי היא בעלת עוצמה רבה באמריקה

טענתי היא, כי למרות כל השינויים במובן,

הם רואים חלק מן הבעיות. לאחר מלחמת האזרחים זכו רפובליקאים ראדיקלים בכוח ניכר. היה באפשרותם לחלק מחדש את הר-כוש בדרום; הם יכלו לתת לכל עבד משוחרר אחוזה משלו. אבל לא היתה חלוקת רכוש בקנה-מידה גדול, מאחר שההשלכות של פעולה כזאת יכלו להביא בעקבותיהם קשיים גדולים.

הנרי ג'ורג' הציע תאוריית "מס-אחד",⁴ שלפיה הזכות על רכוש צריכה להישאר בידי האנשים, ושלא יהיה כל צורך בממשלה, מכי-וון, שלפי דעתו, "המס האחד" ייצור אמריקה משגשגת ושבעת-רצון. אבל נראה, שהנרי ג'ורג' לא ייחד מחשבה לשאלה מי יעריך את שווי הקרקע ומי יקבע את שיעורי המס.

גיהנום של עשיית כסף ואגירתו

נקודת-מבט חזונית ואף דתית שולטת ברוב הסכימות האוטופיסטיות. נודמן לי לאחרונה לחזור ולקרוא את ספרו של צ'ארלס רייד: "הפיכת אמריקה לירוקה", שיצא לאור לפני כחמש-עשרה שנים, באותו זמן שקראתי את ספרו של וולט ויטמן "גופים דמוקרטיים". אלו שניהם אותו ספר. ויטמן מטיח ביקורת קשה כנגד אמריקה-שלאחר-מלחמת-האזרחים, הוא תוקף בזעם את המטריאליזם, וטוען כי אמריקה עשויה לזכות בעולם כולו, אך עלולה לאבד את נשמתה.

אליבא דוויטמן, השלב הראשון של אמ-ריקה, שלב גיבוש האופי, היה נפלא. לאחר מכן בא שלב שני, יותר מסובך, כאשר העני-ינים החלו להידרדר. זה הביא אותם לזמנן, ב-1870. השלב השלישי שעדיין לפנינו, כתב ויטמן, יביא לפריחה גדולה של אמריקה.

אולם למרבה הפלא, למרות שוויטמן ביקר את אמריקה וצפה לעתיד לבוא, הוא הדגיש, כי אינו מתנגד לעושר ולתעשייה. הוא אפילו

⁴ שיטת מסים, שלפיה כל ההכנסה באה ממס על דבר אחד, ובייחוד ממס קרקעות (המתרגם).

רה באופן בלתי-הפיך. אבל ההתערבויות הללו לא שינו באופן מעמיק את עמדות ה-סוד של האנשים.

מעניין, שאנשים שאך לפני מספר שנים ראו את חזות הכול בהגדלת הכוח הנשיאותי לקראת יצירת חברה אמריקנית טובה יותר, מדברים עתה על הסכנות הכרוכות בנשיאות המתעצמת.

מאלף הדבר, שרוברט נוויק, הפילוסוף הצעיר מהארווארד, שזכה בפרס על ספרו "אנרכיה, מדינה ואוטופיה", ממליץ על "מי-נימוס מדינה" מטעמי היגיון ואתיקה כאחת, וכל זאת מפי מי שבסוף שנות ה-60 היה לכאורה פתוח לרעיונות ראדיקליים, אבל גי-לה, כשהוצגה בפניו הגישה הדוגלת ב"מיני-מוס מדינה", שהוא אינו מסוגל להפריך אותה בדרך של היגיון.

אחד הערכים המתקשרים לרכושיות היא הפרטיות. זוהי זכותו הפרטית של כל אדם. אולם על מה מסתמכת זכות זו? היא נשענת על כך, שיש לי מספר זכויות בסיסיות, שיש לי רכוש בתוכי, עצמי. אם זה כך, הרי כל אחד חייב לצאת נגד כל מי שאומרים: "לא, לא, זכויותי הן רק אלו המוגדרות על ידי החברה", במיוחד כאשר חברה מוגדרת בד-עת-הרוב בציבור, או בממשלה.

העוצמה שרבים מאיתנו עדיין מייחסים לעקרונות הבחירה החופשית קשורה למושג הרכושיות. דהיינו, אינך יכול להפריך באופן בסיסי ומספק בין בעלות שיש למישהו באי-שיותו לבין בעלות שיכולה להיות לו מבחי-נות אחרות.

דבר זה, יש בו כדי להסביר מדוע תנועות רפורמה באמריקה תוחלת חייהן קצרה. יש מי שאומרים, כי תנועת רפורמה מטבעה אינה יכולה להחזיק מעמד יותר משנים אחדות, משום שכל מתקני העולם מאבדים את מרצם לאחר פרק זמן מסוים. דומני, כי יש תהליך טבעי המסביר את העניין. כאשר אנשים מת-חילים לבצע את הרפורמות הלכה למעשה,

יש להבחין בין זכויות של הכנסה מהרכוש לבין זכויות של שליטה על הרכוש. בארצות קפיטליסטיות מסוימות השליטה יכולה להיות נתונה בידי הנהלה קטנה. בארצות קומוניסטיות זה יכול להיות נתון בידם של מספר מצומצם של בירוקרטים. אלה ואלה נהנים מכוח עצום הנתון בידיהם למרות שהם עצמם יכולים להיות בעלי רכוש קטן ● ●

שמישהו צריך להמציא סיוט במתכונת סיפורי-ברדים אמריקני כדי לפרוץ החוצה ממה שמכונה מעגל קסמים.

אינני מנסה לטעון בכל האמור לעיל, שה-נני חושב שאמריקאים עושים בתחילה ער-בוביה של דברים על ידי קביעת מערכת של רעיונות לא-מתאימים, ולאחר מכן מדשדשים בתוך רעיונות אלה, עוברים אותם לזמן-מה, ואז מחמת דלות-דמיון חוזרים אליהם.

למעשה, מה שאני טוען הוא, כי הרעיון של אמריקה הוא תערובת של נדיבות-לב ואינדיבידואליזם, נדיבות-לב ואגואיזם.

(תרגום ממאמר שהופיע בכתב עת אמריקאי. מרקוס קאנליף הוא היסטוריון וסופר, מרצה ללימודים אמריקניים באוניברסיטת סאסקה.)

העיר, כי במקרה שלא הובן כהלכה, אמריקה שלו, אמריקה הטובה שלו, כוללת בתוכה את הגיהנום של הרבה קבלת כסף, עשיית כסף ואגירת כסף. כך שספרו של ויטמן לא היה ציון-דרך כל כך ראדיקלי כפי שהיה זה חלום אוטופי.

בתוך כל מגוון הרעיונות בדבר השת-נותה של אמריקה, יש אחד מהם הרואה אנשים המנסים לפרוץ החוצה ממעגל-הק-סמים על ידי יצירת דראמות-אסון של אחרית-הימים, חישובים סופר-דמיוניים בדבר משהו אימתני לגמרי. לעיתים קרו-בות ניתן לגלות בתוך אוצר-המילים של שינוי הגזמות גדולות על "מה שלא בסדר עם המדינה הזאת". נורמן מילר משחק תפקיד ראשי באנטוזיות כאלה. זה כמו